

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî (k.s.)

KITÂBU'L-MEÂRİF

Fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf

Ve Hâlis Dîvânında Bulunan Türkçe Şiirler

Ömer Necâtî
Ankara 2000

***KİTÂBÜ'L-MEÂRİF FÎ ŞERH-İ MESNEVÎ-İ ŞERÎF
TERCÜMESİ
VE HÂLİS DÎVÂNINDA BULUNAN TÜRKÇE
ŞİİRLER***

**Ömer Necâfî
Ankara 2000**

1-Giriş

Ziyâeddîn Abdurrahmân Hâlis, 1212 yılında, *Kerkûk*'te doğmuş 1275 yılında aynı yerde vefât etmiştir. *Kâdiriyye* yolunda *Hâlisiyye* kolunun sâhibidir. *Kitâbü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* adlı eserî, *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytinin Farsça manzûm şerhidir. *Abdurrahman Hâlis Kerkûkî*, *Mesnevî*'nin beyitlerini ikişer ikişer ele almıştır. Şerhin başlangıcına bir dîbâce, mukaddime ve şerhin sonuna da bir hâtîme konulmuştur. *Abdurrahman Hâlis Kerkûkî*, *Kitâbü'l-meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* in dîbâce ve mukaddimesinde şerhin yapılış amacını ve şerhin özetini vererek, kalbinde dervişlerin muhabbet ateşini taşımakta ve onların kitaplarından mânevî bilgiler araştırmakta olduğunu, *Abdulkâdir Geylânî*'nin dergâhında o mânâların, kelimelerden şimşekler gibi parladığını, *Abdulkâdir Geylânî*'nin mânevî tasarrufunun kıyamete kadar devam edeceğini, onun *Evvelkilerin güneşi battı kayboldu, bizim güneşimiz ebedî olarak yüce felekler üzerinde kalacak ve batmayacak* sözünün buna delîl olduğunu söylemiştir. Mukaddimedede, yaratılışın başlangıcı anlatılır ve şu tasavvufî düşünceler vurgulanır. *Bu dünyaya gelen insan, Rabbinden ayrılarak benlik arzuları içinde mahpus kalmıştır. Allah dostları, ayrılık ateşi ve aşk sebebi ile ney gibi ağlayıp inlemekte ve sevgiliye kavuşma anını beklemektedir.* Şerhin tamamında işlenen konu, mukaddimedede özetlenmiştir. *Kitâbü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, *Hâlis Dîvânı* ile birlikte, eski Bağdat vâlisi Reşîd Paşa'nın oğlu Rüşdi Bey mârifeti ile İstanbul Rızâ Efendi Matbaasında, 1284 yılı Zilhicce ayında basılmıştır. Kitabın 2-25 sayfaları arasında yer alan eser, Hacı Molla Sâdık'ın oğlu Muhammed Ali'nin ta'lik yazısı ile dir. *Hâlis Dîvânı*nda bulunan Türkçe şiirler de, tasavvuf edebiyâtının nâdîde örnekleri arasındadır.

Bu çalışmada, *Mesnevî*'nin müteber şerhlerinden de faydalanarak tasavvufî terimler için en uygun Türkçe anlamların verilmesine özen gösterilmiştir

Kitâbü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf, *Celâluddîn-i Rûmî*'nin, *Mesnevisi*'nin ilk 18 beytine yazılmış Farsça manzûm bir şerhtir. *Mesnevî*'nin özü mahiyetinde çok derin tasavvufî mânâlar içeren ilk 18 beyt, pek çok şerhe konu olmuştur. *Abdurrahmân Hâlis* 'in Farsça yazdığı manzûm şerh, bu şerhlerin en önemlilerindendir. Hem edebî hem de tasavvufî anlamda, *Abdurrahmân Hâlis* 'in şahsiyetini ortaya koymaktadır.

Osmanlı şeyhu'l-İslâmlarından *Haydârîzâde İbrâhîm Efendi*'nin *Tasavvuf Cerîdesi*'nde, kaleme aldığı makâle, *Hâlis* 'in biyografisini mükemmelen yansıtmaktadır.

“*Şeyh Ahmed Tâlibânî*”nin oğlu olan *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*, 1212 târihinde, *Kerkûk Kasabası*'nda, madde âleminin şerefini artırmış, 63 yıl yaşadıktan sonra değerli bir misâfiri olarak bulunduğu şu geçici dünyâya, 1275 târihinde vedâ ederek, yüce cennetlere giriş kapısı olarak kabul ettikleri, hakîkat feyizlerinin yeri olan dergâhında toprağa verilmiştir.

Bu tasavvuf yolu silsilesinin kurucusu, *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*'nin şerefli cedleri, *Tâlibânî Şeyh Mahmûd Hazretleri*'dir ki, yaşadığı asrın kutuplarından olan *Hintli Şeyh Ahmed*'den feyz almış tasavvuf yolunun tanınmış büyüklerindendir. Adı geçen aile, aslen *Zengine* aşîretinin reislerinden buldukları halde *Kerkûk*'e bağlı *Tâlibân* köyünde oturmuş olduklarından dolayı *Tâlibânî* şöhretiyle tanınmışlardır.

Şeyh Abdurrahmân Hazretleri, nûru bütün âleme yayılan, *Hazret-i Muhammed'e* (s.a.v.) ait özelliklerden tam anlamıyla pay sâhibi olan kâmil ve âriflerden olması sebebiyle, sûfilerin yüksek ve derin düşüncelerine daldıkları zaman, gayretinin büyüklüğü ve mânevî halleri o kadar yücelirdi ki, lâhut âlemine ait hakîkatleri anlatan lisanları, *Ben öyle bir kuşum ki benim*

ötüşüm, her akşam ve seher vakti arşın dâmından gelir diyerek, âriflere yakışan bir övünme ile şakır, bir olgunluk derecesine ve bir yüce makama yükselirdi.

Dostları ile bir mecliste sohbet esnâsında dahî, o kadar hoşgörülü, tatlı dilli, düzgün ve açık lisanlı olur, fikir ve vicdân hürriyetine o kadar sâhip bulunurdu ki, *Ey Urfi! İyi ve kötü insanlarla öyle yaşa ki öldükten sonra, Müslüman seni zemzemle yıkasın, hintli yaksın* ahlâk kuralını benimsediği her hâl ve davranışından anlaşılırdı.

Her sabah ve akşam, hakikat yolunun dergâhının sofrasında, ihsânlardan kısmetini alan birkaç yüz fakîrin arasında, Müslümân olmayan milletlerden dahî, bir çok ihtiyaç sâhibi bulunurdu. Hattâ bir gün o fakîrlerin arasında bulunan bir Mecûsi gezginin, kendisine ait dînî töreni, dergâhın içinde yerine getirdiği, şeyhin bazı bağlıları tarafından görülerek, hakkında, dergâhtan kovma ve azarlama gibi bir işe girişilmişse de, *Şeyh Abdurrahmân Hazretleri* buna engel olmuştur. *İfâdelerimiz çeşitli, senin hüsnün ise tektir. Hepsi, bu cemale işâret ediyor.*

Hele soyluluk ve el açıklığında, *Nazar sahiplerinin yanında, Süleymân'ın mülkü hiçtir, belki Süleymân, mülkten âzâde olan kişidir* sözlerine tam uygun olup, onun yanında dünya ile ilgili mal ve süslerin zerre kadar üstünlüğü ve değeri yoktu. Çok kereler, iyilik ve bağış eteğini arayıp bulma ümîdi ile, yüksek huzurlarına yüz süren ihtiyaç sahiplerine verecek para bulunmadığı zamanlar, dünyaya ilgisine sebep olarak gördüğü elbiseden bile vazgeçerek bağış buyururlardı.

Bulunduğu, Hakk'ı bilme yolunun süslenme sebebi ve belki de tamamlayıcısı olan şiir sanatında dahî, son derece güçlü idi. Şiirlerinin toplandığı, *Hâlis Dîvânı* adlı kitabın okunup incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, şiir sanatında en çok, *Mevlânâ Celâluddîn-i Rûmî, Nur Ali* ve *Mağribî* gibi tasavvuf ehli şairlerin en büyüklerinin tuttıkları yola bağlı kalmayı daha çok tercih etmiş olduklarından dolayı, inciler saçan şiirleri baştan başa hakîkatin manevî hazzı ile doludur. Bereket ve mutluluk sebebi olsun diye o nefis şiirlerinden birkaç mısra aşağıda verilmiştir:

Her nereye baksam, gerçek maksadım senin yüzündür, fakat gözyaşı ile dolu iki gözümde senin hâyâlından başka bir şey bulamam. Hangi toprağa ibâdet maksâdıyla alnımı koysam, taptığım ve maksadım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin, ister Mescîd-i Aksa'da, isterse, deyr-i ruhbanda olayım¹.

Geçenlerde, Bağdat'taki tekkesinde dünyadan göçen ve Osmanlıca'da *Nefî*, Farsça'da *Firdevsî* ve *Kâânî* gibi usta şâirlerin şiir sanatındaki güç ve kuvvetlerini, eserlerinde hakkı ile göstermeyi başarmış olan meşhûr şâir *Şeyh Rızâ Efendi, Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*'nin şerefli oğullarındandır.

Hazret-i Pîr'in güzel söz söyleme sanatı, rahmetli *Şeyh Rızâ Efendi*'ye geçtiği gibi, fazîlet ve irşâd makamı da, hâlâ hayatta olan ve soyu temiz çocuklarının yaşça ve fazîletçe büyüğü ve en

¹ *Beher câ binigerem rû-yi tû bâşed ayn maksûdem
Neyâyed cüz hayâlet der dü çeşm-i girye âlûdem
Beher hâkî ki ez behr-i ibâdet men cebîn sûdem
Tüyî ma'bûd u maksûdem tüyî mevcûd u mescûdem
Eger der mescidi'l-Aksâ ve ger der deyr-i ruhbânem.*

Bu beşlik, Abdurrahmân Hâlis'in, *Mağribî*'nin bir gazeline yaptığı tahmîsin beşliklerinden birisi olduğundan, Hâlis'e ait olan kısım ilk üç mısradır. Son iki mısra, *Mağribî*'nindir (el-Kerkükî, 1284: 37-38; Necâtî, 1985a: 37).

olgunu olan *Şeyh Ali Efendi Hazretleri*'ne nasîp olmuştur. Allahu Teala, onun uzun ömrü ile Müslümânları faydalandırsın. *Muhakkak bu yavru da o aslandandır.*

Şiir söyleyişindeki âşıklara ait incelik ve hoşgörülü güzelliği ile edebiyatçıları gerçekten kendisine âşık etmiş olan ikinci oğlu rahmetli *Şeyh Abdulkâdir Efendi, Hazret-i Pîr*'in dünyâ işlerine karşı hoşgörüsünün biricik temsilcisidir dense yeri vardır. Kısaca sözü, insanlık kitâbının hangi bir sayfasına getirirsek, *Şeyh Abdurrahmân Hazretleri*'nin sıfatlanmış oldukları ahlâkla ilgili fazîletlerini, hakkı ile açıklayabilmek imkânsız olması nedeniyle, kendilerinin hakikat âleminin ne kadar büyük bir kâmil eri olduğunu anlayabilmek için, zamanın âlimlerinin en ileride bulunanlarından ve edebiyatçıların en büyüklerinden bulunan *Berzençli Kâdi Hüseyin*'in, *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri* hakkında görüş ve duygularını açıklayıcı olmak üzere, *Kerkük*'ten *Süleymâniye*'ye yazıp düşüncelerini güzel ve noksansız bir şekilde dile getirdiği mektûbunun aşağıdaki paragrafını kendime delîl olarak alıyorum:

Gördüğümüzü Gördük! Tekkenin baş köşesinde bir pîr oturuyordu. Dervişlik makâmında sanki bir emîr idi. Cemâlinden bir ışık saçılmış, yanındakiler o nûrla aydınlanmışlardı. O, baştan ayağa, Zühre yıldızı gibi nûrdur, sanki bütün sürûrun özü odur. Derdi olan, eğer yüzünü görse, can ü gönülden sevince gark olur. Ay elinde bir kâse, onun dergâhında, onun dervişleri gibi ışığını ondan alıyor. Bu gün dost düşmân nezdinde ortaya çıktı ki, tâliplerin şeyhidir o ².

² Necâtî, 1985b.

2-Kitâbu'l-Maârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf

Dîbâce

Bismillâhirrahmânirrahîm. Hamd, kuds ve azametinin idrâkından bilginlerin akıllarının âciz kaldığı Allahu Teâlâ'ya mahsûstur. Salât ve selâm, yaratılışlarının gayesi Allahu Teâlâ'ya kulluk olan bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş efendimiz Muhammed'in ve tertemiz olan âilesinin üzerine olsun ki onlar, Resûlullah'ın sohbetinin ve ünsiyetinin bereketinden güzel ahlâkı kendilerinde topladılar. En güzel ses, âriflerin bülbüllerinin en güzel şakıyanlarının, aslı vatanlarına duydukları özlem ve şevkin sırrından, beyân ilminin gül bahçesinde çıkardıkları sestir. En hoş nevâ, Allahu Teâlâ'nın birlik sıfatının bahçesinde kanat çırpın o saf ruhların işâretlerindedir.

Övgü o Pâdişah'a, hamd o Şâhlar Şahı'na mahsûstur ki, âlemin bütün zerrelere baştanbaşa onun güzellik ve azamet sıfatının nûrundan parlamakta ve onun varlık nûrlarının parıltıları, her zerrede ışık saçmaktadır: *Allah, arzın ve semâvâtın nûrudur.* Ve onun birlik âyetlerinin şimşekleri, yaratılmışların hakikatlerinin levhalarında çakmaktadır. Şi'r: *Onun için her şeyde bir âyet vardır. O âyetler, onun vâhid olduğuna delalet eder.* Âlim olan o Allah ki kendi kendine nazar buyurdu, mutlak birliğini ve sonsuz tecellî yerindeki kemâl sıfatını ve güzel isimlerini olduğu gibi müşâhade etti ki: *Allah kendisinden başka ilâh olmadığına şâhiddir.* Kâdir olan O Allah, kendisine has rahmeti sebebiyle hiçbir şeyi, yaratılanların şekil perdelerinin varlığı ile mahrûm ve perdeli bırakmadı ki: *Rahmetim her şeyi kuşatmıştır.* Sonsuz salât ve selâm, Allahu Teâlâ'nın Mukaddes Zâtı'nın nûrunun tecellî yeri ve Allahu Teâlâ'nın bütün sıfat ve isimlerinin aynası olan, peygamberlerin sonuncusu Muhammed Mustafâ Sallelahu Aleyhi ve Sellem ve âilesinin ve kendisine tabi olanların ve o'nun safında yer alanların üzerine olsun ki, her biri Resûlullah Aleyhisselâm ile yüz yüze olduklarından velâyet ayları, nübüvvet güneşinin ışığından nurlarını alıp kemâl derecesine ulaştılar ve velâyet bayrağını yükselttiler.

Bundan sonra bil ki: Kerkük'ün Tâlibân beldesinden, Yüce Kâdiriyye yolunun hizmetçisi Şeyh Mahmud'un oğlu Şeyh Ahmed'in oğlu, işlerini Allahu Teâlâ'ya havâle eden, kendi nefsinin her şeyden aşağıda gören, Allahu Teâlâ'nın lutûf, kerem ve rahmetine muhtaç Abdurrahmân Hâlis, Ezel Meclisi'nden dünya hayatına, dünya hayatından âhiret hayatına kadar, kalbinde dervişlerin muhabbet ateşini, başında onların mevlâsının sevdâsını taşımakta, onların risâle ve kitaplarından manevi bilgiler araştırıp mânâlarından istifâde etmekte idi. Ve velîlerin sultânı Hazret-i Gavsü'l-Âzam Muhyî'd-Dîn Abdu'l-Kâdir Cîlî'nin (Allahu Teâlâ sırrını mukaddes kılsın ve ondan razı olsun) dergâhındaki dervişlerinin gönüllerinin yönelmesi bereketi ile marifetler ortaya çıkıyor, o mânâlar, lafız bulutlarından şimşek gibi parlayıp, yüz gösteriyor, çehre açıyordu. Hazret-i Gavsü'l-Âzam Muhyî'd-Dîn Abdu'l-Kâdir Cîlî'nin (Allahu Teâlâ sırrını mukaddes kılsın ve ondan razı olsun) kudsîlik kokusu taşıyan sözleri, onun mânevi derecesinin yüceliğinden ve her durumda mülk ve melekût âlemindeki tasarrufundan haber veriyor. Şi'r: *Evvelkilerin güneşi battı kayboldu, bizim güneşimiz ebedi olarak yüce felekler üzerinde kalacak ve batmayacak.*

1250 (hicrî, kamerî) yılının bahâr mevsiminde, cennet huylu dervişlerin meclislerinde Mesnevî-i Mânevî'den söz geçti ki, o Mesnevî'nin, Farsça'da Kur'ân olduğunu şöyle buyurdular: *Mevlâna'nın Mesnevî-i Mânevî'si, Farsça'da Kur'ân'dır. Ben o yüce şahsiyetin peygamber olduğunu söylemiyorum, fakat kitap sahibidir*³.

Ve her biri bu fakîr ve hakîre emrettiler ki; *çün, herkes onun mârifetlerinin gül bahçesinden bir gül dermiş, bir koku almıştır, sana da onların himmetlerinin bereketi ile, o gülden bir yaprak, o külâhtan bir dilim ulaşmıştır. Eğer onun mânâlarının bâkirlerini, gizlilik ve saklılık halvethânesinden açıklık sahasına çıkarırsan, ibrişim üzerinde dizilmiş, mânâları kapalı düğümler gibi olan o beyitlere manzûm şerh yazmaya uygun vakit gelmiştir.*

Her ne kadar benim mevkî ve gücümün derecesi bu büyük işe ve bu şerefli işe başlamak için kusurlu ve eksikli göründü ise de, onların emrine uyararak ve işâretlerine itâat ederek yine onların himmetinin güçlendirip yön verdiği dirâyetimle, Mesnevî'nin birinci cildinin evvelindeki 18 beyti şerh ettim ve başlamadan önce bir mukaddime yazdım. O mukaddime, *neyin yanıp yakılmasını, ilâhî feyizlerin coşkunu anlatmaktadır. Başarı Allah'dandır*⁴.

Mukaddimetü Mevkûfun Aleyh:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Yâr, ezelde biz ve bensiz Zât'ı ile var idi. Aşk, kendi Mukaddes Zâtına tecellî ediyordu. Onun Zâtı'nın âşıkı ve mâşuku yine kendisi idi. Onun Zât'ı üzerinde onun Zâtı'ndan başkası tecellî sâhibi değildi. Aşk, onun kendi güzelliği ile vardı. Bakışı sürekli olarak kendi Zâtı'na idi. Onun Zâtı'na, kendi Zâtı'ndan başkası istekli değildi. Güzelliğine kendi Zâtı'ndan başkası râğbet edici değildi. Bilinmekliğini istemenin gayretinden bir ses var etti. Bu âhengin bir perdesini, mukaddes nefesi ile sırdaş kıldı. O perdenin sesini ortaya çıkarınca, âlem yokluk uykusundan uyandı. Her iki âlem, o tek bir sestem meydana gelen bir görünüştür. Bütün bu fitne ve kavga, o görünüşten meydana gelmiştir. Âlemin bütün zerrelere baştanbaşa her biri diğer bir misline tutuldu. Renk ile renksiz sırdaş olunca bu ve o, yekdiğerinden ayırt edilir oldu. Renksiz olanın görünüşü, onlara bir renk verdi. Her biri kendi yeteneklerine uygunluk üzere oldu. Renk, renksizin çekiciliğine kapıldı. Cihânda bazan barış bazan savaş oldu. Onların yokluk renginin karanlığı ne zaman ki ortaya çıktı. Görünmeyen varlığın rengini bilmediler. Gerçi renksiz olan, iç âlemde kendine çekicidir. Lâkin renk, görünen rengi ister. Pek çok yetenekleri sebebiyle yerlerinde duramayıp her biri kendi işinde hayrân kalmıştır. Güneş, yıldız, ay, felek, insan, cin ve melek, her ne varsa hepsi, itaat ettiler. Her biri hareketlerinde ve duruşlarında şaşkın ve tutkun olup kendilerine, cebri seçtiler. Biz hepimiz bu rengin ve her yönü üzerimize yokluk seddi olan bu kalenin mahpûsuyuz. Bu dünyâdan olan göz, akıl ve benliğimiz bu ve onun rengine tutkun olarak gezerler. Biz o aydınlığı kör gibi inkâr ederiz. Yokluk karanlıklarından başka bir şey görmüyoruz. Değirmen taşı gibi dönüyoruz. Amma bizi döndüren cân suyunun ve Şîm'in⁵ kudretinden habersiziz. Rüzgarımızın tozu gibiyiz, pervânedan habersiz olarak dönüp duruyoruz. Biz hep *ne kadar ve nasıl* kaydı ile

³ Mevlânâ Câmî'nin, Hazret-i Celâlî'd-Dîn-i Rûmî Kuddise Sırrahu's-Sâmî hakkındaki kıt'a-yı meşhûresidir;

*Ân ferîdün-i cihân-ı mânevî
Peş buved bürhân-ı zâteş mesnevî
Men çi gûyem vasf-ı ân âli cenâb
Nîst peygamber velî dâred kitâb* (Âbidîn Paşa, 1305: 1).

⁴ el-Kerkûkî, 1284: 2-5; Necâtî, 1985a: 2-3.

⁵ Şîm: *Deyleman* dağlarından çıkıp *Gilân*'a akan bir nehir.

mahpûsuz, *Nasıl ve nice* sorularının olmadığı makâma giden yolu nasıl ve nerede arayacağız. Biz imkân kayıtları içindeyiz. Mutlak Şâh tarafına giden yoldan uzağız. Bizim için benlik tuzağını yırtmaya yüceliklere kanat çırpmaya bir kuvvet yoktur. Yaratılmışların her biri kendi hâlinde hayrân olup biri geri gelmekte, diğeri ileri gitmektedir. İmkân karanlığı, varlığın perdesi oldu. Varlık, akıl yolu için ayak bağı oldu. Biz hepimiz, benliğimizin arzularına hapsolmuşuz. Benliğimizin tuzağının halkasına ayağımız bağlanmış. Bizim zevkimiz, fikir yürütüşümüz, aklımız, gözümüz, kulağımız, bu mahpûsatın bendidirler ve hislerinden dolayı şaşkın ve tutkun olup o sırdan mahrûm kaldılar. Bu mahrûm oluş, bir kişiden başkası içindir ki, ezeli yardım, o merd kulu için bu zincir ve kaydı keser. Ayıplardan temizler. Sırdan imkân perdesini yırtar. Yokluk karanlığından uzak eyler ve ezeli görünüşlerden nurlandırır. Onun damlası denize ulaşır veya ki deniz onun damlasında hâsıl olur. Onun zerresi güneş ile karşı karşıya gelir. Güneş onun için nûr ve aydınlık saçar. Onun *cüzi*, rabbimizin yardımı ile *Küll*⁶ olur. Onun yolunun dikenleri baştanbaşa gül olur. Ne zaman ki *parça*, kendi *bütününe* ulaştı. *Parçanın* şekil ve sıfatından kurtuldu. *Bütünün* hükmü her bir *parçaya* olgunluk ve doğruluk verir ki o, Allahu Teâlâ'nın hükmü ile *bütüne* ulaşır. Enbiyâ ve evliyânın cânı gibi ki onların işi ve sözü mukaddes feyz iledir. Şüphesiz onlar, kendi asıllarına ulaştılar. Her biri kendi *bütünleri* sebebiyle olgunlaştılar. Lâkin bu tene bağlı olmakla mahpûs oldukları için, ayrılık ateşiyle, *ayrılıktan elamân* diyerek feryâd ediyorlar. İmkân çizgisi araya perde olarak girince, cân, *bütüne* ulaşmaktan âciz kalır. Gerçi imkân çizgisi Allahu Teâlâ'nın öncesi bulunmamak sıfatının nûru ile mahvolmuştur, lâkin görünüşte kalmıştır. *İmkân rengi* görünüşte kaldığı için *renksizin* yüzü üzerinde perde oldu. *Bütün* daima kendi *parçası* için çekicidir. *Parça* da sürekli olarak *bütünü* ister. Yani her bir *parça* ki *bütününden* ayrılmıştır, kendi aslı yönüne doğru, hasret ateşiyle, *hasretten el-Amân* diyerek yönelmektedir. Özellikle bir *parça* ki onun için *bütün* gerektir, *bütün* kendi vaslından ona bir yansıma gösterir. Onun aşkının ateşi cânâ düşer. Varlık ve benlik evini vîrân eder. Onun gözyaşı dökmesine ve ağlayıp sızlamasına sebep olur. Her an onu dertli ve gamlı yapar. *Bütün* bu sevinçli olmak, kavuşmak, ayrılık, gam, her an ortaya çıkan aşkın işlerindedir. Her yerde bir renge kendini gösterir. Âşıka gam, sevgiliye güzellik ve yücelik verir. Her nerede bir coşkunluk ve taşkınlık ortaya çıktı ise orada baş gösteren aşk neşesidir. Aşk şarâbındaki heyecânı, neydeki iniltiyi aşk yaptı. Ölülere, baştanbaşa diri yapan da aşktır. Aşk ayrıntıları ile açıklamayı bilmiyorum. Ben ki kendimden geçmişim ve tutkunum, onun detaylı açıklamasını nasıl söyleyeyim? Bu ayrılık acısını, gam ve derdi, bu hasreti, bu aşk ateşini, bu ahenkli sesi ve bu *neyin* etkisini, sesini, iniltisini, bu aşk şarâbının harâret ve heyecânının coşkunluğunu nasıl açıklayayım? Eğer ders okumak istiyorsan git Mevlânâ Celâluddîn'den sor! Bunlar, kendi ayrılık ve aşk hallerinden işâretlerdir. Kendisi gibilerin kavuşma ve ayrılığında işâretlerdir. Bu hikâyeye neyin dilinden senin ve benim hakkımda anlatılmıştır. Neyin feryâd edişinin gizli olan sırrını açığa çıkarıp ârif olan kişiye söyledi ki ⁷:

Bişnev ez ney çün hikâyet mîküned Ez cüdâyihâ şikâyet mîküned Kez neyistân tâ merâ bübrîde end Der nefrem merd u zen nâlîde end

Aşk, ne zaman ki neyde, âhenkli güzel bir ses oluşturdu, neyin dilinden söz söylemeye başladı. Onun güzel âhenkli sesi her ne kadar neyden çıkıyorsa da, bu güzel sesi çıkararak aslında aşk neyzenidir, ney değildir. Neyden dinle! Tâ ki ne söylüyor aklet! Gaflet pamuğunu kulağından

⁶ *Küll: Asıl ve ilk yaratılan ve bütün varlıkların kendisinden yaratıldığı Nûr-ı Muhammedî, Vahdet-i hakikiyye, Hakikat-ı Muhammediyye, Nûr-ı Ahmediyye, Teayyün-i Evvel, Tecellî-i Evvel, Kalem-i Âlâ, Dürre-i Beydâ, Rûh-ı Âzam, Rûh-ı Kudsî, Unsur-ı Âzam, Mebdeu'l-Mebâdî, Hakikatü'l-Hakâik, Rabbü'l-Erbâb, er-Rabbu'l-Âlâ, Mecde-i Vâhidiyyet, Âlem-i Ceberût, Hazerat-ı İlmiyye, Berzahu'l-Berâzih, Berzah-ı Fasl, Mecmeu'l-Bahreyn, Mecmeu'l-Etrâf, Mizacu'l-Ezdâd, Ehadiyyetü'l-Cem, Makâm-ı Kabe kavseyn, Makâm-ı Birenkî, Makâm-ı Bînişânî, Sıbgatullah isimleri ile tâbir olunur* (Sarı Abdullah Efendi, 1287-1288: 28).

⁷ el-Kerkûkî, 1284: 6-10; Necâtî, 1985a: 4-5.

çıkart! Kulak ne oluyor! Akli şaşkın hâle getir! Şaşkın olmadıktan sonra sırrı çözemersin. Ne zaman ki kendi aklından uzaklaştın, o zaman neyin sesini ve inleyişini hissedersin. Her kim ki kendi benliğini terk etti, kendi aklından kurtuldu, o, bu sözün sırrını kesin olarak bildi. *Ney* kimdir? Bu ayrılık kimdendir? Bu şikâyet ve bu anlatışlar nedendir? Neyistân neresidir? Bu koparılma neredendir? Onun sesinden erkek ve kadın niçin inlemektedir? Ey oğul! *Ney* kendi nefisinden boşalan ve temizlenen insan vasfındadır. Her kim ki *ney* gibi, benlik sıfatından uzaklaştı, onun iç âleminde, *dirilik* sıfatı açığa çıktı. Şah, onda, sözsüz *neyzen* oldu. Onun nağmeleri, Mevlâ'nın sırrı oldu. Perdesinden ve âhenkli sesinden, derdinden, özleminden, ayrılığından, ayrılığın verdiği gam ve kavuşmanın verdiği zevkten, aşkın celâlınden ve cemâlin nurundan her ne söylerse, hepsi *neyzendendir*, *neyden* değildir. Sanki *ney* hiç yokmuş gibi, *ney* hiçbir şey değilmiş gibi. *Neyde* makam ve perdeden her ne varsa, *neyzenin* eli ve nefesinden hâsıl olur. *Neyin* açılmış kısımları, *neyzenin* eli altındadır, onlar bazen kapanır bazen açılır. *Neyzenin* el ve nefesinden sırlar söyler ve hayret verici perdeler çıkarır. *Neyzen*, o neyi, *neyistandan* kopardı, onda sesin çıkacağı perdeler açtı ve ona üfledi. Perdeler, yamışlar, âhenkli ve düzenli sesler, nâğmeler ve sırlar. Bunları *neyden* dinleyen onun açığa çıkan sesini işitir, görünen *neydir*, *neyzeni* görmez. Nerde o kulak ki, *ney* misâl evliyânın ağzından Hüdâ'nın sırlarını duyar. Nerde o akıl ki bu acâib sırları nûş eder. Bu ses, bu *âvâz u harf* kimdendir bilir? O şeyi ki, Mevlânâ-yı Rûmî söyledi, hakikat sırlarının incisini deldi. Sonra *neyzenin* nefesinden gelen hayret verici sırları açıkladı ve dedi ki ⁸:

Sîne hâhem şerha şerha ez firâk Tâ-be- gûyem şerh-i derd-i iştiyâk Her kesî kû dûr mând ez asl-hîş Bâz cûyed rûzgâr-ı vasl-ı hîş

Neyistândan ayrı kalan *ney*, âhenkli ses çıkarmak için parça parça oldu. Mâdem ki *neyistan*, *neyin* aslıdır ve asıl yeridir. Meskeni ve ulaşacağı yerdir. O *ney*, ayrılık ve uzaklığı sebebiyle nasıl karar tutabilir, kavuşma ümîdi ile zâr zâr ağlar. Eğer bir kişi kendi aslından uzak düşerse, kendisinin ayrılık haline çok ağlar. Kendi kavuşma günlerini bekler. Işık misâli, aslının tarafına doğru gider. Bu *ney* ve bu *neyistândan* maksadımız, eğri kalblilerin gözlerindeki örtü içindir. *Neyden*, âhenkli sestem, ayrılıktan, asıl vatanı arzulamaktan, yâri aramaktan, kavuşmaktan, sevgilinin uzak oluşundan ki bahsediyoruz, bunların hepsi şekildir, mânâ ayrıdır, hepsi Hakk'ın mert kullarının vasıflarıdır. *Ney* nedir? Onların hayâlinin şeklidir. *Neyistan*, onların ruhlarının âlemidir. Onların asılları, deniz, kendileri damla gibidir. Asılları güneş kendileri zerre gibidir. Her biri, *bütün* olan asıllarından birer *parçad*ırlar. Lâkin tâ ki bu toprağa bağlanıp mahpus oldular, kendi asıllarına kavuşmak için feryâd ederler. Bu duruma bir an bile tahammül edemezler. Damla, dâima deryâyı ister. Deryânın aşkı, damlanın varlığını kaplamıştır. Zerre de, güneşini arayıcı olmuştur. Güneşi de zerrenin iç âlemini aydınlatıcı olmuştur. *Parça*, kendi *bütününün* tarafına doğru arayıştadır. Özellikle de, *bütününün* nûrunun aksettiği *parça*. Bu misâl ve benzetmeler eksik kalır veya o sırdan olan şeyler benzersizdir. Renksiz üzerine bu karşılaştırma ve renk benzetmesi, noksandır. Ben söylemiyorum, lâkin aşk, cihân içinde kendisini her şekilde belli eder. Gâh güneş, gâh yıldız olur, gâh derya gâh gevher olur. Bazan ışık, bazan zerre olur. Bazan dalga, bazan damla olur. Bazan *parça*, bazan *bütün* olur. Bazan dikenin aslı, bazan gül olur. Gâh mânâ gâh şekil olur, bütün bunlar hayretin özünün sırrıdır. Bu söylenenler, hem onda ve hem bunda olan oluşları anlatmak için kullanılan sözlerdir, bunu anla! Yoksa o, bir şey ile kayıtlı olmaktan veya bir şey ile kayıtlı olmamaktan, iç âlemde ve dış âlemde olmaktan yücedir ve mekânda sâkin değildir. Onun ululuğunun nûrunu cihân nasıl tutar? Çâresiz âşık arayış içindedir, Her an onun izinden koşar. Bâzan onu güzellik ve tatlılıkta arar, bazen ona *nutk* ve *fesahat* der. Ona bâzan deryâ, bazan damla, bâzan güneş, bâzan zerre

⁸ el-Kerkûkî, 1284: 10-12; Necâtî, 1985a: 6.

diyor. Bâzan *cem-i mahfel* tarafına gider, gözlerinden yağmur gibi gözyaşı akar. Bâzen sahrâya, bâzan dağa. O her nereye giderse, inler. Mevlânâ gibi aşktan dolayı faryâd eder. Mevlânâ, hâlini, aşktan dolayı hâli güzel olanlara söyledi ve dedi ki ⁹:

Men be-her cem'îyyeti nâlân şudem Cüft-i bed hâlân u hoş hâlân şudem Her kesî ez zann-ı hod şud yâr-ı men Ez derûn-ı men necust esrâr-ı men

Aşk, âşıkta ne zaman ki kendini gösterir, âşığın varlığını ve evini barkını, ehlini, ıyâlini harâp eder. Kendinden geçenlerde, aşk şarâbının coşkunu çok olur. Aşk, varlığı baştanbaşa yakar. Âşık, benliğinden kurtulunca, inleyişi ve rızkı bütün ziyetlendirir. Kendi hâlini açıklamaktan, kendi emsallerinin kavuşma ve ayrılık hallerinden her ne söylese, o söylediği aşkın nağmeleridir, ney de kendisidir. Söylenen neyzenin sözleridir, neyin sesi değildir. Eğer inler, zârî zârî ağlarsa, bu âşıkın elinde değildir. O hasların bulunduğu toplulukta ve normal insanların meclisinde her yer ve her makânda inler ve ağlar. O ki iyi hallidir, hâl nedir, bu ses nereden geliyor bilir. O sesin tarafına doğru koşar, o haykırışa ve sese tâlib olur. O ki kötü hallidir ve bilmez, o, merkep misâli nefsinin arzuları ile neşe içindedir. Neyin sesine nasıl akıl getirsin, çünkü onu, diğer sadâlar gibi fikreder. Allahu Teâlâ'nın merd kullarının sesini, kendi kötü asıllı söz ve sesi ile karşılaştırır. Hak, onların ön ve arkaları arasında sed çekmiştir. Tâ ki irşâd ve rüşd yolunu görmesinler. Öyle ki, sermedî olanı inkâr edenler, *Ahmedî* mucizelere, *mekr* dediler. Âyetlerinin sûret ve mânâsını, Nebî Aleyhisselâm'ın sözüne hasr ettiler. Bozuk fikirleri, cehilleri, körlükleri sebebiyle, Hüdâ'nın Kur'ân-ı Kerîmi'ne *hezl* dediler. Hakk'ın kelâmını, Hak'tan iştmediler. Bu sebepten ebedî olarak yollarını şaşırılmışlardan oldular. Evliyâ, enbiyânın vekilleridir, ne söylerlerse Hüdâ'nın sırlarındandır. Onların bütün sözleri Hakk'ın sırlarındandır, *Hak'tan değildir* diyenler, ahmaktır. Onların gözü, kulağı ve sözleri, Hakk'ın sırlarından işaret taşır. Git, *bî-yubsır* ve *bî-yentik* olandan, dinle! Tâ ki kulağın sağırılıkta kalmasın. Onların sözleri, onun sırrından iniltileri ki dışa vurur, o iniltilerin hepsi, 'hu' nun sırlarından işaretlerdir. Benim cânım! Bu gözü ve kulağı ört! Bu hislerin ve aklın gözüne toprak dök! Başka bir göz ve başka bir kulak hâzır et, başka bir his ve başka bir akıl sana yâr olsun. *Cânın cânının* sırrından uyanık ol ki, onun sözünün sırlarını gönülde işitebilesin. Yoksa bu saf olmayan his ve gözle, evliyânın sırrı nasıl idrâk edilebilir. Mevlevî bu sırlardan bir remz söyledi. Sözüyle, bu mânâ incisini deldi ¹⁰:

Sırr-ı men ez nâle-i men dûr nîst Lîk çeşm-i gûş râ ân nûr nîst Ten zi cân u cân zi ten mestûr nîst Lîk kes râ dîd-i cân destûr nîst

Cihânda, ten candan örtülü olmadı. Lâkin, kişi, bir şekli gördüğü gibi cânı göremez. Mânâ âlemi nerede, göz nerede? Bunun gibi, tendeki nasıl ve niçin sorularının sorulmadığı cân nerede? Gerçi biri diğerinden gizli değildir, lâkin cân, bir şekil gibi bakışla görülemez. Âlemin bütün halkı ten üzerine dokurlar. İşleri, *tene* nispet ederler. Bunu bilmezler ki, o *ten* yok olucudur, kaybolucudur, âlet gibidir, işi yapan, onun içindeki cânıdır. Özellikle de o *parça* ki beden kaydından ve ten kirliliğinden eteği temiz olur. *Cân* için, gizliden, cânın cânına bağlılık vardır. Bu bağlılık, *bî kem u keyf u nişândır*, yânî, kemiyyetsiz, keyfiyyetsiz ve nişânsızdır. *Can letîfesi* için, *ne kadar ve nasıl* haznesi yoktur, *ne kadar ve nasıl*, cân letîfesinin mefhûmunu içine alamaz. *Nasıl* sözü, onun beyânına nasıl tâkat getirebilsin? Mustafâ Aleyhisselâm, kendisine soru soranlara, cevabında, Hüdâ'nın vahy etmesi ile buyurdular ki, *ruh Yaraticı Rabbinin emrindedir*, can sırrından bu kadar açtı. Onlar, cevâba teslim olunca, Nebî Aleyhisselâm'a başka soru sormadılar. Bu cevâbın anlamını herkes anlayamaz, cânın şerhi, mücmel remzî iştir.

⁹ el-Kerkûkî, 1284: 12-14; Necâtî, 1985a: 7.

¹⁰ el-Kerkûkî, 1284: 14-16; Necâtî, 1985a: 8.

Lâkin ârifler ve sâdıklar indinde onun şerhi bundan daha açık değildir. Her kim ki âşık ve sâdıktır, bu buluşun zevki, özellikle ona lâyıktır. Bu *Emri* görmek, aşk ve hâlin sırrıdır. Ne hayâl, ne söz, ne de dedikodudur. Her kim ki, onu aşkının ateşi yakmadı, gözünü varlık ve benliğini görmekten alıkoymadı. Varlık tozunu, kendi kökünden süpürmedi. Yokluk mağarasının kapısında uyumadı, beyninden benlik kirliliği çıkmadı, sonsuza kadar benlik kaydında kaldı. Bir kişiyi ki, aşk âteşi yakmadı. O, damarından kiri söküp atamaz. O kişi, *cânın cânı* ile sonsuza dek mânevî yakınlık içinde bulunmaya nasıl güç getirebilir, *cân meclisinin şarâbını* sunmaya nasıl güç getirebilir. Gör ki, aşkın âteşi, Mevlânâ'da parladı. Baştanbaşa, *varlık çöpünü* yaktı. Benliğinden sıyrıldı, benliksiz kaldı. Neyzenin sesini, büsbütün ateş olarak adlandırdı. *Neyin sesinin* sırlarının dergâhını açtı ve bu mânâyı şu beyitlerle dile getirdi ¹¹:

Âteşest in bang-i nây u nîst bâd Her ki in âteş nedâred nîst bâd Âteş-i 'ışkest ki ender ney fütâd Cûş-i 'ışkest ki ender mey fütâd

Güle düşen aşkın görüntüsüdür, bülbüle düşen aşkın taşkınlığı, coşkunluğu ve heyecanıdır. Âleme düşen aşkın gölgesidir, Âdem'e düşen aşkın özü ve aslıdır. Felek, aşktan dolayı döner. Toprak, aşktan dolayı yerinde sabit durur. Ateşin parlaması, aşk ateşindedir. Pervânenin yanıp yakılması da aşkın heyecanı ve coşkunluğundandır. Deniz, aşktan ağlar. Bağ, aşktan güler ve sevinçli olur. Aşk her yerde, bir renkte baş gösterir, zıtların şeklini ortaya çıkarır. Cilveger olan aşkın gayretidir. Her şekilde, bir renk ile ortaya çıkar. Görünen ve görünmeyen, içte ve dışta ne varsa bütün aşktır aşk! Önce ve son bütün aşktır aşk! Her nerede ki bir taşkınlık, coşkunluk ve heyecân görürsen, aşk belle, her nerede ki bir şenlik görürsen, aşk belle! Eğer bir ses işitirsen aşktan bil, bir kişiyi çok sevip bağlanırsan onu da aşktan bil! Neyden aşkın sesinin nağmesini dinle, tâ ki ne söylüyor, aşkın sırrının şerhinden neler anlatıyor? Ney, sevgilinin ayrılığını âhenkli bir sesle anlatır. Ney, *cânın* aşkının şevkini seslendirir. Ney, *bînevâ* olan âşıkların, Hüdâ'ya vâsıl olmuş, saf temiz arkadaşlarıdır. Ney, Hüdâ'ya âşinâ olanların dostudur. Ney, Hüdâ'yı tanıtır. Yola gidenlere, yol gösteriyor. Ney, yâriden ayrı düşen herkesin yoldaşlarıdır. Ney, sıkıntıdan dolayı perîşan olan herkese merhametli ve şefkatlidir. Neyin perdeleri, gamı arttırır, âşıkların perdesini yırtar kaldırır ¹².

Ney harîf-i her ki ez yârî berîd Perdehâyeş perdehâ-yi mâ derîd Hemçü ney zehrî vü tiryâkî ki dîd Hemçü ney demsâz u müştâkî ki dîd

Ney gibi yanan ve dost olanı kim gördü, ney gibi can yakan ve can dostu olanı kim gördü? Ney, *cânın nevâsını* âşikâr eyler. Ney, dostun *nevâsını* ortaya çıkarır. Ney, aşk neyzeninden *makam* getirir. Ney, âşıkların perdesini yırtar kaldırır. Ney, *aşk şarâbından* mest eyler. Ney, elest bezminin kadehinden coşkunluk verir. Tâ kıyâmete kadar eğer neyi şerh etsem, onun vasfı nasıl son kabul eder? Bundan önce, *neyin*, ne olduğunu şerh ettim, Onun kim olduğunu neyzenin sesinden söyledim. Sırlara mahrem olana, bir işâret yeter. Hânede bir kişi varsa bir söz yeter. Kişi, hemen kulağını sevgiliden gayrısına kapatmalı, benliğinden uzaklaşmalıdır. Yoksa kişi, bahs, cidâl ve dedikodu ile hal zevkinin safâsını bulamaz. Bahs ve cidâlin kaynağı akıldır, dedikodunun kaynağı da bir haberin nakledilmesinden ibârettir. Akıl ve nakil, din yolunda, aşk zevkinin önünü kesen, pusuda bekleyen yol kesicilerdir. Aşk, kendinden geçmenin cezbesinde bulunmaktır. Aşk, bu meydanda, ondan başkasına yabancılıktır. O ki kendinden geçme yolunu tutar, kendi kanında âşinalığı zevk bilir. Ölümde, dirilik pınarını bulur, yokluk aynasından ebediliği görür. Ney, kan içici aşkın coşku dolu yolunda, aşkın dikenleri ile dolu gam sahrasında, aşkın makâmından, aşkın menzîlinden, aşkın mevki ve yerinden bahseder. Her

¹¹ el-Kerkûkî, 1284: 16-18; Necâfî, 1985a: 9.

¹² el-Kerkûkî, 1284: 18-19; Necâfî, 1985a: 10.

tafta, yüzlerce kan ırmağı akmış. Kendi benliğinden ve varlığından geçmemiş, aşk sarhoşu olmamış olan kişi bu yolu yürümeye nasıl güç getirebilir. Ney, *nasılsızlığın* sırrından nişân verir. Akıllılara, mecnûnluk taşkınlığını, coşkunu ve heyecânını verir¹³:

Ney hadîs-i râh-ı pür-hûn mîkûned Kıssahâ-yı 'ışk-ı Mecnûn mîkûned Mahrem-i İn hûş cüz' bî- hûş nîst Mer zebân râ müşterî cüz' gûş nîst

Akıllı ve uyanık olana, sevgilinin aşkında kendinden geçmek, kulak sahiplerine, kalbini sevgiliden uzaklaştıracak sözlerden sağırlık lâzımdır. Kulak, tâ ki kendi aklından geçti, akıldan uzak olan lisandan *nûş* eder. Ey Hak yolunda yoldaşım! Bunlar ters işlerdir. Bu yolda bulmak, kaybolmaktan olur. Bu şuûr, harâplık ve mestlik içinde olur. Rif'ât, sefillik ve zilletedir. Dirilik ve ebedilik, ölümdedir. Kaybetmek, almak ve kazanmanın tâ kendisidir. Hakkın yaratması, yoklukta tecellî eder. Onun lütûf gözü, yokluk üzerine nazar eder. Her nerede ki yokluk daha fazla oldu, Hakk'ın yaratmasının tecelli ettiği yer, onda gizlenir. Önce binâları yapanı gör! Aşağı bir yer ve düz bir durak arar. Önce enkâzı vîran eder, ondan sonra, üzerine binâyı örer. Aşk, elde etme ve artırma işinin üstâdıdır, cümle âlem, işi ondan öğrenir. Bir kişi akıllı ve uyanık olmak isterse, gam ve vîrânelik ile yâr olur, kendi tarafına doğru benliksiz yol alır, kendi tarafına doğru süratle çektilir. Mâzi ve müstakbelini, şimdiki zamana getirir, şimdiki zamanını da, şimdiki zamanın hâli içinde kaybeder. Onun yanışı, günleri vakitte yakar. Vakit, vakitsizlikte onun günüdür. Onun vakti, zamana, zamansızlıkta sahip olur. Yolu, yolsuzluğa yönelir. Bazan vakitsizliğinin içinde hayrân olur, onun günü ve günsüzlüğü bir ve beraber olur. Biz ki sevgilinin gamından dolayı kendimizden geçmişiz, zaman ve mekâna yabancıyız. Aşk ateşi, tâ ki cân üzerinde parladı, o günkü yanış, bizi cümle yaktı bitirdi¹⁴.

Der gam-ı mâ rûzhâ bî-gâh şud Rûzhâ bâ sûzhâ hem-râh şud Rûzhâ ger reft kû rev bâk nîst Tû bemân ey ânki çün tû pâk nîst

Ten parça parça olursa, gün ne ola ki! O tertemizin yolunda hiç korku olur mu? *Rabbimin katında sabah yok akşam yok* hükmü gereğince, gece ve gündüz, onun önünde yok olup fenâ bulmuştur. Hak yolunun yolcusunun düşüncesinde, gündüz ve gece fikri kaldığı müddetçe, Rabbin yoluna nasıl yüz koyup yönelebilir. Hak yolunun yolcusu, ayak bağı ile dolu olan bu âlemden, yokluk hâline ulaştığı zaman, *cem-i bekâdan* ebedilik bulur. Kalb gözünü, cihândan çevirmek, sevgiliden gayri olan ne varsa yakmak gerektir. Sâlikin evvelki seyri, *ilellahtır*, Allahu Teâlâ'ya doğrudur. Onda şart olan, görünen bu varlık âlemini mahv etmektir. Bu varlık âlemi ve Allahu Teâlâ'dan gayri olan her şeyden geçmeden, Hak yolunun yolcusunun seyri, Allahu Teâlâ'nın muhabbetinde yok olma mertebesine nasıl ulaşır? Tâ bu yere kadar, Hak yolunun yolcusunun seyri, yokluk hâlinindedir. Bundan sonra onun seyri, *bekâda me'allahtır*, Allahu Teâlâ'nın yakınlığında ebedi kalmaktır. O zaman ki sâlik, zamandan boş olur, hal ve sıfatlarının durumu bütün yücelik olur. Onun *damlası*, *deryâya* gark olur. *Deryâ* ile *katrenin* vücûdu bir olur. Onun sıfatı, hadden ve sayı kavramlarından dışarı çıkar, med ve cezir içinde *deryâ* ile bir olur. *Deryânın* kuşatıcılığı ile kuşatıcı olur. Allahu Teâlâ'nın *Besît* sıfatının tecellisi içinde, genişler. Onun *cüzilik vasfı*, yaratılışından gider, onun *rutubetçiği*, *deryâda* baştanbaşa kaybolur. Cümle âlem, *Zât denizinden* bir dalga gibidir, zuhûr ederler ve hayat bulurlar. Her biri, kısmet denizinden, başlarına yazılan kendi kısmetlerini götürüp yerler. Seyredenler, yâni keşif ve kerâmete kanâat edip balık misâli aşk denizinde yüzmeyenler tok olurlar. Hayret makamına ulaşan âşiklar ise, balığın denizde suya doymaması gibi, aşk

¹³ el-Kerkûkî, 1284: 19-21; Necâtî, 1985a: 11.

¹⁴ el-Kerkûkî, 1284: 21-22; Necâtî, 1985a: 12.

denizinde, aşka doymazlar. Her kimi ki, Allahu Teâlâ, kendi aşkına çağırdı, o kişi, balık gibi deryâda suya doymamış kaldı. Bu esrârı ve bu hayret verici râzı, âriflere şerh etmek için, Mevlevî şu beyti söyledi ¹⁵:

Her ki cüz' mâhî zi âbeş sîr şud Her ki birûzist rûzeş dîr şud Der neyâbed hâl-i puhte hîç hâm Pes sühan kûtâh bâyed ve'sselâm

Pişmiş odur ki, kendi cismini yok etti, kendini, kendinden, yabancı eyledi. İçini doldurdu ve kabuğu attı, nefsinden, boş oldu, *dost* ile dolu oldu. Ham odur ki, dik kafalı oldu. Merkez gibi, hayâlinde yulaftan başka bir şey bulunmadı. Nefsinin arzuları ve yulaf meyli ile, elindeki mânâ hazînesi telef oldu. Ham, anadan doğma kör gibidir, bil! O, pişmişlerin hâlinin rengini, ne bilir. Köre, ayın güzelliğini şerh eylesen, o, beyazı veya siyahı nereden bilecek? Hâm ve pişmiş, her ikisi, ümîd ve korku ile, Rablerinin tarafına giden doğru yolu tutarlar. Bu niçin ham ve o niçin pişmiş diye, bu meselede kim Hakk'a söz söyleyebilir? Baştanbaşa bütün âlemde, zerre zerre, iyi ve fenâ, her ne ki var, sonsuza kadar, cümlesi, *mâlüldür ammâ bî-illetirler*. (Cümlesini, Allahu Teâlâ yoktan yaratmıştır. Onların öncesi yokluktur, onların meydana getiren herhangi bir maddî sebep yoktur. Allahu Teâlâ'nın ol demesi ile yokluktan varlık âlemine gelmişlerdir.) Her biri, bir hikmet üzere yaratılmıştır, herbiri hikmetin kendisidir. Onların yaratılışında hiç farklılık yoktur. Eğer aralarında farklılık görürsen, bu farklılık, dünyânın gerektirdiği bir şeydir. Sırlarını anlayabilecek bir mahrem bulsam, bu âlemin şerhinden söz ederdim. Herkes bu sırrı anlayamaz. Sözü kısa tutmak gerektir, vesselam ¹⁶.

Hâtimede der ki:

Onun yâdı ile aşktan söz ettim. Mesnevî üzerine küçük bir şerh yazdım. Şahlığın mâdeni ve kadri yüce olan o Şâh, gizlide, fakirlik ve fakirler ile dir. Sultân iken, fakr ile hallenmiştir. Ârifdir ve âriflerle hemdemdir. Gerçi, dış görünüşünde hüküm sâhibidir, lâkin iç âleminde fakirlik sıfatı ile sıfatlanmıştır. Dışarıdan çokluk ve bollukla muttasıf ve önde görünür, iç âlemde ise fakirlik ve dervişlikle muttasıftır.

Ey Hakîm olan Rabbim! Onun saltanatı, ebedî olsun. Âdil olarak anılan ismiyle sonsuza dek yaşasın! Yâ Rabbi! Senin yüce ismin, o'nun rûhu üzerine gölge olsun! Onun, görüşü için, akıl, sermâye olsun! Onun adâlet köşkü cihânda mâmur olsun, Onun bayrağı, azgınlar üzerine gâlip gelsin!

Ya Râb! O'na şahlık elbisesi içinde fakirlik bahşeyle! Aşk şu'ûnunda, ona uyanıklık bahşeyle! Benlik ve bizlik şirkinden, temizle, onu kendine dost yapıp, birlik sırlarını ona bildir!

Hâlis her sabah ve akşam dua eder, Hüdâ'dan, onun bekâsının mutluluğunu diler ve gösterişsiz olarak dâima şu duayı okur. *'Ey, hiçbir varlığa muhtâç olmayan, kullarının bütün ihtiyâcını karşılayan ve mutlak zengin olan ihsân sâhibi Rabbim, duâmızı kabûl et!'*¹⁷

¹⁵ el-Kerkûkî, 1284: 22-23; Necâfî, 1985a: 13.

¹⁶ el-Kerkûkî, 1284: 24-25; Necâfî, 1985a: 14.

¹⁷ el-Kerkûkî, 1284: 25; Necâfî, 1985a: 15.

3-Hâlis Dîvânında Bulunan Türkçe Şiirler

‘Acabâ dehre salan şûr-i kıyâmet bu mudur

Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i ‘aşkınçün harâb ettim

‘Aşk olup rûz-i ezelden sâkî-i peymânemiz

Bu kimdir şevketiyle rahş-ı nâz üzre süvâr olmuş

Safâ-yı kalbe hüsn-i âlem ârâdan cilâ göster

Hûblar rûyinde hüsnün âşikâr eylemiş

Şâh-ı iklîm-i velâyettir gürûh-ı Kâdirî

Âteş-i ‘aşkın fûrûzan olsa âşık nâr olur

Böyle mahmûrum ki bilmem bâde-i hamrâ nedir

Hayli müddettir gam-ı âh-ı nedâmet bekleriz.

MUHAMMES

*'Acabâ dehre salan şûr-i kıyâmet bu mudur
'Âleme şu 'le viren 'ârız u kâmet bu mudur
Mest idüp câzib-i erbâb-ı kerâmet bu mudur
'Acabâ gönümü sayd eyleyen âfet bu mudur
Beni mecrûh u perîşân iden âfet bu mudur*

*Perde-i rûyin açup cilve virür 'âşıkına
Gizli söyleşmek ile sırr diyor 'âşıkına
İtürüp gamze-i şehlâsı urur 'âşıkına
Gülüp aldatmağile gör ne kılır 'âşıkına
Âh Hallâk-ı ezel virdiği 'âdet bu mudur.*

Açıklaması:

Acabâ dünyâyı tutan kıyâmet gürültüsü bu mudur
Âlemi aydınlatan yüz ve boy bu mudur
Kerâmet sâhiplerini mest ederek cezbeden bu mudur
Acabâ gönümü avlayan güzel bu mudur
Beni yaralı ve perîşân eden güzel bu mudur

Cemâlinin perdesini açıp âşıkına cilve verir
Gizli söyleşmekle âşığına sırr verir
Edâlı bakışı, âşığını mahvederek vurur
Gülüp aldatmakla bak âşığına neler yapar
Ah! Ezelî Yaratıcı'nın verdiği âdet bu mudur ¹⁸.

¹⁸ el-Kerkükî, 1284: 57; Necâfî, 1985a: 59 ; Şiir, fe'îlâtün (fâ'ilâ'tün)/ fe'îlâtün/ fe'îlâtün/ fe'îlün (fa'lün) veznindedir.

GAZEL

*Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i aşkınçün harâb ettim
Anı cânım yerine kalbde nâib-i menâb ettim*

*Derûn-i sînemi pâk eyledim ağyâr nakşından
Gönül kâşânesin 'aşk-ı râhınçün müstetâb ettim*

*Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şuâ'ından
Tenim baştan başa cevâle-i mevc-i serâb ettim*

*Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem ma'zûr tut zâhid
Ki ben meyhanede pîr-i mugâna intisâb ettim*

*Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anınçün 'âlem içre 'aşk-ı hüsnün intihâb ettim*

*Hubâb-ı sakf-ı gerdûne ulaşa himmetim nola
Ki 'ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i 'âlicenâp ettim*

*Medâris içre Hâlis görmedim ben 'aşk sevdâsın
Anınçün 'ilmimi meyhânede rehn-i şarâb ettim.*

Açıklaması:

Ey Sevgili! Beden ülkemi aşkının hazinesi için harâb ettim
Onu, kalbimde canımın yerine koydum
Derûnumu, senden gayrısının nakışlarından temizledim
Gönlümü aşkının gamı için hoş eyledim
Talep çölünde, hüsnünün parlaklığının şu'âsından
Vücudumu baştanbaş hareketli serap dalgası yaptım
Ey Zâhid! Allahu Teâla'nın feyzine meyledersem beni mâzur gör
Ki ben dergâhta bir kâmil mürşide intisâb ettim
Cihânın gül bahçesine, senin hüsnün gibi bir gül gelmemiş
Onun için bu âlemde güzelliğinin aşkını seçtim
Himmetim, feleklerin çatısındaki damlalara kadar ulaşa ne çıkar
Ki ömrümü katı yüce bir Pâdişah'ın yolunda sarf ettim
Ey Hâlis! Medreseler içinde aşk arzusunu görmedim
Onun için ilmimi, dergâhta Allah Teâla'nın feyzine karşılık rehin bıraktım ¹⁹.

¹⁹ el-Kerkükî, 1284: 57-58; Necâti, 1985a: 60; Şiir, mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün veznindedir.

GAZEL

*'Aşk olup rûz-i ezelden sâkî-i peymânemiz
'Âlemi kavgâya salmış na'ra-i mestânemiz*

*'Âlem-i candan şarâb-ı vasldan mest olmuşuz
Sırr-ı vahdettir hemîşe bâde-i meyhânemiz*

*Mazhar-ı nûr-i cemâlin kibleidir 'âşıklara
Ol cemâlin pertevinden ka'bedir büthânemiz*

*Matla'-ı her zerreden tâbân olup ol âfitâb
'Aşk çeşmiyle temâşâ eyleriz cânânemiz*

*Rind ü rüsvâ-yı kalender meşreb olduk 'aşktan
'Âlemi baştan başa tutmuş bizim efsânemiz*

*Şem u gül çünkü mazharlardır ol cânâneye
Gönlümüz bülbül olup canlar olup pervânemiz*

*Dâm-ı zülfün dane-i hâlin olup zincîrimiz
Yoksa yoktur 'âlem-i dünyâda âb ü dânemiz*

*Nice yıllardır ki Hâlis hicr ile zulmettedir
Şimdi feyz-i vasldan rûşen olup kâşânemiz.*

Açıklaması:

Ezel gününden beri gönül kadehimizi dolduran aşktır
Mest oluşumuzun haykırışı âlemi kavgaya tutuşturmuştur
Gönül âleminde Hakk'a vuslat şarabından mest olmuşuz
Dergâhımızın feyzi, her zaman vahdet sırrıdır
Cemâlinin nûrunun zuhur ettiği yer âşıkların kiblesidir
O cemâlin ışığından kalbimiz, Ka'be olmuştur.
O güneş her zerreden doğup parlamıştır
Biz, o padişahın evi olan gönlümüzü aşk gözü ile seyredereziz
Aşk yüzünden rind ve kalender meşrep olduk
Bizim akıl almaz hikâyemiz, âlemi baştan başa tutmuştur
Şem' ve gül, o güzel'in zuhur ettiği yerlerdir
Bizim gönlümüz bülbüldür, canlar da pervânemizdir
Zülfün tuzağı ve benlerinin dâneleri, zincîrimiz olmuştur
Bunlardan başka, yeryüzünde rızkımız yoktur
Nice yıllardır ki Hâlis, ayrılık ve zulmet içindedir
Şimdi gönül sarayımız Hakk'a vuslat feyzinden parlamıştır ²⁰.

²⁰ el-Kerkûkî, 1284: 58; Necâtî, 1985a: 61; Şiir, fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün vezindedir.

GAZEL

*Bu kimdir şevketiyle rahş-ı nâz üzre süvâr olmuş
Sanırsın cilvesinden kim kıyâmet âşikâr olmuş*

*Külâhın kiç koyup perçemlerin ruhsâra dağıtmış
Gül üzre sümbülüstandan acep bir nevbâhâr olmuş*

*Kaddi bir servdir kim gülşen-i hüsne safâ vermiş
Ana erbâb-ı aşkın gözyaşından cüybâr olmuş*

*Alup meydân-ı hüsnü tavk-ı sancâk-ı melâhatle
Sipâh-i hûblar üzre emîr-i namdâr olmuş*

*Seni Hâlis ne tenhâ sûz-i aşkın kalb-i dâğ itmiş
Bu âteş içre çok erbâb-ı himmet dâğdâr olmuş.*

Açıklaması:

Bu kimdir, heybetiyle gösterişli bir naz atı üzerine binmiş
Cilvesinden sanırsın ki kıyamet âşikâr olmuş
Külâhını eğri koyup perçemlerini yanağına dağıtmış
Gül üzerindeki sünbül bahçesinde hayret verici bir ilkbahar olmuş
Boyu bir servdir ki güzelliğin gül bahçesine safâ vermiş
Aşk ehlinin ona olan gözyaşından ırmak oluşmuş
Güzel yüzlülüğün sancağının kudreti ile hüsn meydanına çıkıp,
Güzel askerler gibi namlı bir kumandan olmuş
Ey Hâlis! Aşkın ateşi sadece seni kederlendirmemiş
Bu ateş içinde çok himmet ehli eleme boğulmuş ²¹.

²¹ el-Kerkûkî, 1284: 60; Necâtî, 1985a: 64; Şiir,mefâ`ilün/mefâ`ilün/mefâ`ilün/mefâ`ilün veznindedir.

GAZEL

*Safâ-yı kalbe hüsn-i 'âlem ârâdan cilâ göster
Cefâ-yı derd-i hicre nûr-ı vaslından devâ göster*

*Cemâlin saykalinden sil ğubâr-ı dide-i kalbin
Visâlin görmeye âyine-i ğitî nümâ göster*

*Vefâdâ ben ezelden itmişim peyvendini mîsâk
Kerem kıl sen inâyet kûşesinden bir vefâ göster*

*Kemâl-i sırr-ı hüsnün devr ider zerrât-ı âlemde
Bize ol sırrı görmekçün likâdan bir ziyâ göster*

*Harâbât ehlinin bezminde câm-ı vasldan cânâ
Bu gamlı müflise bir cür'adan nûr-ı likâ göster*

*Vücûdum lücce-i esrâr-ı aşkından fenâ görmüş
Likânın pertevinden ol fenâdan bir bekâ göster*

*Arıtmış bûte-i aşkında Hâlis kalbinin mîsin
Haber virmek için iksîr-i nazardan kimyâ göster.*

Açıklaması:

Kalb safasına, âlemi süsleyen güzelliğinden cilâ göster
Ayrılık derdinin cefasına, kavuşma nûrundan devâ göster
Kalb gözünün tozunu, cemâlinin cilâ vericisinden sil
Vuslatını görmeye, cihânı gösteren bir ayna yap
Vefâ konusunda, ben ezelden yemîn akdi yapmışım
Sen de inâyet köşesinden kerem kıl bir vefâ göster
Güzelliğinin olgun sırrı, âlemin zerrelerinde dolaşır
O sırrı görmek için bize vuslatından bir ziyâ göster
Ey Sevgili! Harâbat ehlinin meclisinde vuslat kadehinden
Bu gamlı müflise aşk şarabının bir damlasından vuslat nûrunu göster
Varlığım aşkının sırlarının çokluğundan fena buldu
Sana vuslatın parlaklığı ile o fenâdan bir bekâ göster
Hâlis, aşkının potasında kalbinin madenini arıtmış
Haber vermek için, onu arıtan nazardan bir ilim ver ²².

²² el-Kerkûkî, 1284: 60; Necâtî, 1985a: 65; Şiir,mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün veznindedir.

GAZEL

*Hüblar rûyinde hüsnün âşikâr eylemiş
Âşıkın çeşminden öz hüsnün temâşâ eylemiş*

*Rûyin üzre zülf-i meşkînin selâsil bağlayıp
‘Âlemi divâne-i zincîr-i sevdâ eylemiş*

*Mevkîb-ı hüsnün sığınmaz ‘âlem-i âfâkta
Ben acep kaldım gönülde nice me’vâ eylemiş*

*Mâh-veşler sûretinden gösterir ruhsârını
Her bakan ‘âşıkları mecnûnu u rüsvâ eylemiş*

*‘Âşk sevdâsında Hâlis ilm ü aklından geçip
Âferîn olsun bu kânûna ki inşâ eylemiş.*

Açıklaması:

Hüsnünü, güzellerin yüzünde âşikâr eylemiş
Âşıkın gözünden kendi öz hüsnünü seyretmiş
Yanağının üzerinde misk kokulu zülfünü zincir yapıp
Âlemi sevdâ zincirinin divânesi eylemiş
Güzelliğinin kâfilesi ufuklara sığmaz
Ben hayrette kaldım gönülde nasıl yurt edinmiş
Cemâlini ay yüzlülerin sûretinden gösterir
Her bakan âşıkları mecnûn ve rüsvâ eylemiş
Âşk hevesinde Hâlis ilim ve aklından geçip
Bu kâideye aferin olsun ki inşa eylemiş ²³.

²³ el-Kerkükî, 1284: 61; Necâtî, 1985a: 66; Şiir, fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün veznindedir.

GAZEL

*Şâh-ı iklim-i velâyettir gürûh-ı Kâdirî
Râh-ı aşkta, zü'l-kerâmettir gürûh-ı Kâdirî*

*Cümle erbâb-ı tarikat bülbül-i şûrîdedir
Anlara bâğ-ı letâfettir gürûh-ı Kâdirî*

*Dâmenin tutmuş bular Sultân Abdülkâdir'in
Mazhar-ı lutf u hidâyettir gürûh-ı Kâdirî*

*Gavs-ı Muhyiddîn ihyâ eylemiş dîn-i nebîyi
Revnâk-ı dîn-i risâlettir gürûh-ı Kâdirî*

*Küntü kenzen kapısını men aref miiftâh ile
Feth iden şâh-ı velâyettir gürûh-ı Kâdirî*

*Dâhil ol var ol gürûha bî-teemmül Hâlisâ
Sâhib-i emn ü emânettir gürûh-ı Kâdirî.*

Açıklaması:

Kâdirî topluluğu, velayet ülkesinin şahıdır
Kâdirî topluluğu, aşk yolunda keramet sahibidir
Cümle tarikat ehli, hâli perişan bülbüllerdir
Kâdirî topluluğu, onlar için hoş bir bağdır
Bunlar, Sultan Abdülkadir'in eteğini tutmuşlar
Kâdirî topluluğu, hidayet lutfuna erişmişlerdir
Gavs Muhyiddin, Nebi'nin (s.a.v.) dînini ihyâ eylemiş
Kâdirî topluluğu, risâlet dîninin parıltısıdır
'Küntü kenzen' kapısını, 'Men aref' anahtarı ile
Açan, velâyetin şahıdır, Kâdirî topluluğu
Ey Hâlis! Hiç düşünmeden o topluluğa var dâhil ol
Kâdirî topluluğu, emîndir ve emânete sahiptir ²⁴.

²⁴ el-Kerkûkî, 1284: 64; Necâtî, 1985a: 72; Şiir,fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün veznindedir.

FUZÛLÎ'NİN GAZELLERİNE TAHMİSLER

10. MUHAMMES

*Âteş-i aşkın fîrûzân olsa âşık nâr olur
Hüsnünü âyine-i dilde gören hüşyâr olur
Her zaman gördükçe âşık gözlerin humâr olur
Hüsnün oldukça füzûn, aşk ehli artık zâr olur
Hüsn ne miktar olursa aşk ol mikdâr olur*

*Cilve-i hüsnün gören âşıktır vü divânedir
Kâbe vü puthaneyi fark eylemez etvârdan
Zâhidâ men eyleme şeydâları didârdan
Cennet için men' eden âşıkları didârdan
Bilmemiş kim cenneti âşıkların didâr olur*

*Bilmemiş vâiz ne mazhârdır olur aşk ehlinin
Yoksa her lahzâ salardı ehl-i aşka mislinin
Düşme sevdâya bilmez kadr-i zevk-i vaslının
Zâhid-i bî-hod ne bilsin zevkini aşk ehlinin
Bir aceb meydîr mahabbet kim içen hüşyâr olur*

*Aşk ilminden olur esrârdan âşık fehîm
Ateş-i aşk içre toprak olmasa olmaz selîm
Eyleme âşıkların derdine dermân Ey Kerîm
Aşk derdinden olur âşık mizâc-ı müstakîm
Âşıkın derdine dermân etseler bîmâr olur*

*Âşık-ı rüsvâ çeker sevdâ-yı aşkın cevri
Lezzet-i didârı bilmez çekmeyenler hicri
Lücce-i aşkında Hâlis zâyi' etti ilmini
Aşk sevdâsına sarf eyler Fuzûlî ömrünü
Bilmezem bu hâb-ı gafletden kaçan bîdâr olur*

Açıklaması:

Aşkın ateşi parlarsa âşık ateş olur yanar
Güzelliğini gönül aynasında görenin aklı başına gelir
Âşık, her ne zaman güzelliğini görse gözleri mest olup kendinden geçer
Senin güzelliğın arttıkça âşıkların ağlayıp inlemeleri daha çok artar
Güzellik ne kadar olursa aşk da o kadar olur

Güzelliğinin tecellisini kapıdan ve duvardan görenler
Tavır ve hallerinden Ka'be ile büthaneyi fark edemez
Ey Zâhid! Çılgın âşıkları sevgilinin cemâlinden men etme
Cennet için âşıkları sevgilinin cemâlinden men eden
Bilmemiş ki âşıkların cenneti bizzat sevgilinin cemâlidir

Vaaz eden kişi aşk ehlinin neye mazhar olduğunu bilmemiş
Eğer bilseydi her an kendini bütünüyle aşk ehline salardı

Sevdâya düşmeyen vuslat zevkinin değerini bilmez
Kendinden geçmiş zâhid aşk ehlinin zevkini ne bilsin
Muhabbet öyle acâib bir şaraptır ki onu içenin aklı başına gelir

Âşık, aşk ilmi sayesinde sırlara karşı ziyade anlayışlı olur
Toprak, aşk ateşi içinde olmasa ayıp ve kusurlardan beri olamaz
Ey hekim! Âşıkların derdine derman eyleme
Âşığın mizacı, aşk derdi ile sağlıklı bir yapıya kavuşur
Âşığın derdine derman etseler âşık hasta olur

Aşk arzusunun cefasını, halkın diline düşmüş âşık çeker
Ayrılığını çekmeyenler sevgilinin cemalinin lezzetini bilemez
Hâlis, aşkın uçsuz bucaksız denizinde ilmini kaybetti
Fuzûlî ömrünü aşk arzusu için sarf etti
Bu gaflet uykusundan ne zaman uyanır bilmem ²⁵.

11. MUHAMMES

“Öyle mahmûrum ki bilmem bâde-i hamrâ nedir
Cân nedir kendim neyim ibdâ-yı mâ inşâ nedir
Tâ ki medhûş olmuşam ben bilmezem uhrâ nedir
Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimim sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir

Mürğ-ı ruha zülf-i leylâdan yine dâm isterim
Çeşm-i mestinden safâ-yı kalb için câm isterim
Bilmezem ben kâmımı ger tab'ımı râm isterim
Gerçi canândan dil-i şeydâ için kâm isterim
Sorsa canân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir

Aşktan müstazhar eyler âşıkâ fikr-i visâl
Fark kılmaz sadmet ü izz ü cemâl ile celâl
Âşık-ı şeydâya yeğdir lezzeti hicr ü visâl
Vasldan çün âşıkı müstağnî eyler bir hayâl
Âşıkâ ma'sûktan herdem bu istiğnâ nedir

Vahdet içre kesret ü varlık gören ârif değil
Lezzet-i cânân için tâat kılan ârif değil
İlm-i hikmetle riyazâtlı olan ârif değil
Hikmet-i dünya vü mâ fihâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâ fihâ nedir

Hâlisâ sît ü figânın doldurupdür âlemi
Nâle-i dilsûz-i zârın titretüpdür âlemi
Âteş-i âhın serâser yandırüpdür âlemi
Âh u efgânın Fuzûlî incudüpdür âlemi
Ger belâ-yı aşkta hoşnûd isen kavgâ nedir

²⁵ el-Kerkükî, 1284: 59-60; Necâti, 1985a: 62-63; Şiir, fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün veznindedir.

Açıklaması:

Öyle kendimden geçmişim ki, ilahî feyz nedir bilmem
Can nedir, kendim neyim, ibda ma inşa' nedir bilmem
Öyle şaşırılmışım ki, uhrâ nedir bilmem
Öyle mest olmuşum ki, dünyâ nedir idrak edemem
Ben kimim, aşk şarâbını bana sunan kimdir, aşk şarâbı nedir bilmem

Can kuşuna, sevgilinin zülfünden yine tuzak isterim
Kalb safası için, mahmûr gözlerinden muhabbet kadehi isterim
Her ne kadar nefsimi ona râm etmek istiyorsam da gönlümün arzusu nedir bilmiyorum
Sevgiliden çılgın gönlümün arzusunu yerine getirmesini istiyorum,
Ancak sevgili, çılgın gönlün arzusu nedir diye soracak olsa bilemem

Kavuşma fikri, âşığa aşkından dolayı gelir
Âşık için, zillet ve izzet, cemâl ve celâl arasında fark yoktur
Çılgın âşık, vuslat ayrılığının lezzetini tercih eder
Sevgilinin hayali, âşığı sevgiliye kavuşmaktan müstağni kılar
Her zaman âşığa, sevgiliden bu istiğna nedir

Vahdet âleminde çokluk ve varlığı gören ârif değildir
Cennet nimetleri için ibâdet yapan ârif değildir
Hikmet ilmi ile meşgul olan ârif değildir
Dünya ve içindekilerin hikmetini bilen de ârif değildir
Ârif odur ki, dünya ve içindekiler nedir bilmeye

Ey Hâlis! Âh u feryâd edişin âlemi doldurur
Ağlayan yanık gönlünün inleyişi âlemi titretir
Âhının ateşi baştan başa âlemi yandırır
Ey Fuzûli! Ah edişin ve inleyişin âlemi mest etmektedir
Aşkın kerbelâsında bulunmaktan hoşnud isen bu kavga nedir ²⁶.

²⁶ el-Kerkûkî, 1284: 61-62; Necâtî, 1985a: 67-68; Şiir,fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün veznindedir.

12. MUHAMMES

Hayli müddettir gam-ı âh-ı nedâmet bekleriz
Hânedân-ı aşkta künc-i selâmet bekleriz
Şâm-ı firkatte düşüp subh-i kıyâmet bekleriz
Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz
Leşker-i sultân-ı irfânız velâyet bekleriz

Bahr-ı aşkında gönül emvâceden itme hazer
'Âşkta her kimse baştan geçmese bulmaz zafer
Bağlarız meyhânedeyse sevdâ-yı hüsnünde kemer
Sâkin-i hâk-i der-i meyhâneyiz şâm u seher
İrtifa'-ı kadr için bâb-ı sa'âdet bekleriz

Râhat olmaz gîceler gamdan dili-i meklûbumuz
Kan döküp sahrâ-yı gamda dîde-i meskûbumuz
Zevk-i 'aşk-ı yârdan gayrı değil mahbûbumuz
Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
Bir bölük ankâlarız kâf-ı kanâ'at bekleriz

Şükrulillâh mahrem olduk mahzen-i esrârdan
Rûşen oldu dide-i giryânımız dîdârdan
Uyku görmez çeşmimiz sevdâ-yı 'aşk-ı yârdan
Hâb görmez çeşmimiz endîşe-i ağyârdan
Pâsbân-ı genc-i esrâr-ı muhabbet bekleriz

Kays idüp sahrâya saldı gayret-i 'aşkın bizi
Mest-i şeydâ eylemiştir şiddet-i şevkin bizi
Dûr idüp zevk-i cihandan lezzet-i zevkin bizi
Sûret-i dîvar ediptir hayret-i 'aşkın bizi
Gayr-i seyr-i bâğ ider biz künc-i mihnet bekleriz

'Âşkız envâr-ı hüsnün mazhar-ı dilde görüp
Mesken-i me'lûfumuzdan hüsnünü seyre gelüp
Tâlibân-ı genc-i 'aşkız cevher-i cândan geçüp
Kârvân-ı râh-ı tecridiz hatar havfın çeküp
Gâhi mecnûn gâhi biz devr ile nevbet bekleriz

Sanma zâhid bî-eserdir dîde-i giryânımız
'Âştan hâli değildir sîne-i büryânımız
Âteş-i 'aşk ile yanmış hâtır-ı nâlânımız
Sanmanız kim gîceler bî-hûdedir efgânımız
Mülk-i 'aşk içre hisâr-ı istikâmet bekleriz

Berk-ı hüsnünden nigârâ şu'le dünyâyı tutup
Şöhret-i âvâz-ı 'aşkın kûh u sahrâyı tutup
Hâlis-i şeydâ tarîk-ı 'aşkta kanlar içüp
Yattılar Ferhâd ü Mecnûn mest-i cam-ı aşk olup
Ey Fuzûlî biz olan yattıkça nevbet bekleriz.

Açıklaması:

Hayli müddettir pişmanlık âhının gamını bekleriz
Aşk hânedanında selâmet köşesini bekleriz
Ayrılık gecesine düşüp kıyâmet sabahını bekleriz
Nice yıllardır ayıplanma yerinin başında bekleriz
İrfan padişâhının askeriye vilayeti bekleriz

Ey gönül! Aşk denizinde dalgalardan sakınma
Aşkta, başından geçmeyen hiç kimse zafer bulmaz
Dergâhta, güzelliğinin sevdası için kemer bağlarız
Gece gündüz, dergâhın kapısının toprağında otururuz
Değerimizin artması için padişah sarayının kapısında bekleriz

Acı çeken gönlümüz, geceleri gam yüzünden rahat bulmaz
Yaş akıtan gözlerimiz, gam sahrasında kan döker
Mahbûbumuz, sevgilinin aşkının zevkından başka bir şey değildir
Akbaba gibi, dünya leşini istemeyiz
Bir bölük anka kuşuyuz, kanaat kâfını bekleriz

Allah'a (c.c.) şükürler olsun, sırlar hazinesine mahrem olduk
Ağlayan gözlerimiz, dost yüzünü görmekten dolayı aydınlandı
Sevgilinin aşkının arzusundan gözümüz fani olan hiçbir şeyi görmez
Düşmanlarımızı düşünmekten gözümüze uyku girmez
Aşk sırlarının gizlendiği hazinenin bekçisiyiz, hazineyi bekleriz

Senin aşkının gayreti, bizi 'Kays' gibi âşık edip sahrâya saldı
Senin şevkinin şiddeti, bizi kendimizden geçirip çılgın bir âşık yaptı
Senin zevkinin lezzeti, bizi dünyanın lezzetinden uzaklaştırdı
Senin aşkının hayreti ile donakalıp duvardaki resimlere döndük
Başkaları, bağ içinde gezip dolaşır biz sıkıntı köşesinde bekleriz

Güzelliğinin nûrlarını kalbimizdeki tecelligâhında görüp âşık olduk
Ünsiyet evimiz olan gönlümüzde güzelliğini seyredip âşık olduk
Cân cevherinden geçerek aşk hazinesinin talep edicileri olduk
Dünya alâkalarından soyunma yolunun kervânıyız
Yol tehlikesi korkusundan bazen Mecnûn bazan ben, nöbetleşerek kervânı bekleriz

Ey Zâhid! Sanma ki, ağlayan gözlerimiz, bir şeye delâlet etmez
Yanan sînemiz, aşktan boş değildir
İnleyen gönlümüz, aşk ateşi ile yanmıştır
Sanmayın ki geceler boyunca olan haykırışımız boşunadır
Biz aşk ülkesindeki doğruluk kalesini bekleriz, çıkardığımız ses bu yüzdendir.

Ey Sevgili! Güzelliğinin şimşeğinin aydınlığı dünyayı tuttu
Aşkının sadasının ünü, yerleri gökleri tuttu
Tutkun âşık Hâlis, aşk yolunda kanlar içiyor
Ferhad ile Mecnûn, aşk kadehinden sarhoş olup yattılar
Ey Fuzûli! Onlar yattıkça, aşk sohbetinin toplantısını biz bekleriz ²⁷.

²⁷ el-Kerkûkî, 1284: 62-64; Necâtî, 1985a: 69-71; Şiir, fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün veznindedir.

Kaynakça

- Âbidîn Paşa (1305). *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, Derseâdet: Mahmud Bey Matbâası.
- Edirnevî, Hüseyin (1868). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, İstanbul: Abdülkerim Efendi Matbâası.
- el-Kâdirî, İsmâil Bin Muhammed Sa'id, *el-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fi'l-Mâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye*, Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi bi-Mısr, ts.
- el-Kerkûkî, Abdurrahmân Hâlis (1302). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- el-Kerkûkî, Abdurrahmân Hâlis (1284). *Kitabu'l-Meârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-Dîvân*, İstanbul: Rıza Efendi Basımhânesi.
- Necâtî, Ömer (1985a). *Kitabu'l-Meârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-Dîvân Tercümesi*, Ankara.
- Necâtî, Ömer (1985b). *Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi*, Ankara.
- Necâtî, Ömer (2000a). *Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî*, Ankara.
- Necâtî, Ömer (2000b). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi Metni*, Ankara.
- Necâtî, Ömer (2000c). *Tasavvuf Edebiyatı*, Ankara.
- Ruhâvî, Yusuf Nabî b. Abdillâh (1392). *Dîvân-ı Nâbî*, İstanbul: Şeyh Yahyâ Efendi Matbâası.
- Sarı Abdullâh Efendi (1287-1288), *Mesnevî-i Şerîf Şerhi (Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî li-Sarı Abdullâh Efendi)*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- et-TÂDİFÎ, Muhammed b. Yahya (2007). *Kalâidü'l-Cevâhir*, Beyrût: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Vassaf, Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr: Silsile-i Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye*. Süleymâniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 2305-2309.
- Vicdânî, Sâdık (1338-1340). *Turûk-ı Tomâr-ı Âliyyeden Silsilenâme-i Kâdiriyye*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Ek:

Mukaddime (el-Kerkûkî, 1284: 6-10).